

БЕЛАРУСКІ КАЛЕКЦЫЯНЕР

СТУДЗЕНЬ-ЛЮТЫ 1992 год

№№ 1-2 (5-6) КОШТ 2 руб. 50 кап.

АТРЫБУТ НЕЗАЛЕЖНАСЬЦІ

Паштовая марка як знак аплаты паштовых паслуг вынайдзена Ралaндам Хіллам больш чым 150 гадоў назад. Зручную навізну ад Ангельшчыны перайнялі эўрапейскія краіны, хутка марка атрымала прызнаньне ва ўсіх цівілізованым сьвеце, часта зьяўляючыся ў чужой краіне раней гандляроў і дыпламатаў.

Паштовая марка – атрыбут незалежнасьці. Таму заўсёды прыцягвала ўвагу акупантаў, яны забіваюць выявы нацыянальных сімвалаў захопленых краін чорнай фарбай. А патрыёты тым жа колерам друкавалі на марках гістарычную дату і слова „незалежнасьць", адкрыта заяўляючы аб сваіх імкненьнях змагацца за волю.

Паштовая марка – люстэрка, у якім адбіваецца вобраз дзяржавы. У таталітарных краінах тыповай становіцца тэма „Чалавек са стрэльбай", і яго твар заўжды закрывае каска. Частыя малюнкі людзей працы – крывадушнасьць, узьведзеная да ўзроўню дзяржаўнай палітыкі. У таталітарных краінах паштовая марка – гэта інстытут дзяржаўнай ідэалогіі, сродак прапаганды і „прамыўкі мазгоў". Тэматыка марак такіх краін да зьдзіўленьня аднолькавая. У гэтым можна пераканацца, параўноўваючы маркі гітлераўскай Германіі, былога Савецкага Саюза, КНР альбо Ірака.

Паштовая марка – гістарычны дакумент. Войны, рэвалюцыі, утварэньне і распад імпэрый – усе гэтыя гістарычныя катаклізмы знайшлі адлюстраваньне на паштовых марках. Але нямыя сьведкі мінулых падзей не заўсёды могуць адказаць на пытаньні: чаму аднаму народу ўдалося абараніць сваю незалежнасьць, прыйсьці да дэмакратыі і нацыянальнага росквіту, а другі народ не здолеў выкарыстаць свой гістарычны шанец?

Зразумела, паштовая марка – рэч сур'ёзная, але да нас, беларусаў, яна дагэтуль амаль ніякіх прамых адносін не мае. Суседняя Летува выпусьціла свае маркі нават у той час, калі яе суверэнітэт упарта не прызнавалі. І гэта было слушна. Маркі адыгралі сваю ролю ў нацыянальнай кансалідацыі, садзейнічалі высьпяваньню і ўсьведамленьню ідэі незалежнасьці. Зусім нядаўна паведаміла пра выпуск сваіх марак і Латвія. Марку ў гонар агалошваньня сваёй незалежнасьці выдала Украіна. Што датычыцца нашага ўрада, дык ён, па сваёй звычцы аглядваецца на добрага дзядзьку, не сьпяшаецца ўмацоўваць суверэнітэт Беларусі. Напэўна, давядзецца чакаць, пакуль не ўзьнікне тэрміновая неабходнасьць уводзіць свае маркі, а гэта адбудзецца тады, калі ўсе рэспублікі былога СССР будуць дыспанаваць сваім знакам аплаты паштовых адпраўленьняў. Ці ў нас і тады будуць у абарачэньні маркі неіснуючай дзяржавы?

Беларуская эміграцыя, выкарыстаўшы страйк паштавікоў, выпусьціла за мяжой (!) беларускія маркі, якія нагадалі Еўропе пра існаваньне Беларусі. Няўжо ва ўрада суверэннай дзяржавы менш магчымасьцяў? Ці няма жаданьня? Тады, што ж гэта за ўрад?! І, напэўна, у такой сітуацыі варта Вярхоўнаму Савету рэспублікі ўнесьці ў парадак дня чарговай сэсіі пытаньне эмісіі паштовых марак Рэспублікі Беларусь. Ужо ж колькі месяцаў мінула з таго дня, калі нашай „Дэкларацыі незалежнасьці" нададзены канстытуцыйны статус.

Усталяваньне і ўмацаваньне незалежнасьці нашай Бацькаўшчыны, зразумела, расставіць ўсё па сваіх месцах. Паштовым маркам Беларусі будзе належаць паважнае месца ў аўтарытэтных замежных каталогах. Ніводная філатэлістычная фірма не асьмеліцца побач з выявай марак БНР зьмяшчаць абражальны для нашага нацыянальнага гонару каментар: „макулатура", „прыватная хаўтура", „эфемерны выпуск". І дзеля гэтага будуць усе падставы. Гэтыя маркі будуць пазначаны першымі нумерамі ў каталогах паштовых марак Рэспублікі Беларусь. Супярэчаньні тээрэтыкаў ад філатэліі: „не прайшлі пошту", „выпушчаны непрызнанымі ўрадамі" і г. д. не пойдуць у залік. Філатэлісты Беларусі ведаюць больш пра свае маркі, чым розныя „знаўцы" збоку. Для нас маркі Беларускай Народнай Рэспублікі – нацыянальныя сьвятыні. А паштовая марка незалежнай Рэспублікі Беларусь будзе нечым значна большым, чым звычайны паштовы квіток за перасылку ліста.

Ігар МАТАВІЛАЎ.

г. Менск.

УЗНАГАРОДЫ БЕЛАРУСКАЙ ЦЭНТРАЛЬНАЙ РАДЫ

Ад Міхася Тулейкі мы атрымалі фотаздымкі ўзнагарод Беларускай Цэнтральнай Рады. Трэба сказаць, што сёньня гэтыя ўзнагароды амаль не вядомы на Беларусі. Нас цікавяць усе тыя зьвесткі, што датычаць гэтых узнагарод: колькасьць, аўтар, дзе былі выраблены. Мы спадзяемся, што адгукнецца наша эміграцыя, і мы атрымаем зьвесткі пра гэтыя ўзнагароды, якія абавязкова паведамім нашым чытачам.

Малюйма беларускія грошы

31 жніўня 1990 года ў газеце „Звязда" (а потым, 28 верасня 1990 года ў газеце „ЛІМ") быў змешчаны артыкул народнага дэпутата Беларусі Зянона Пазняка „Талер, грош, менка?", у якім абмяркоўваецца будучыня нацыянальнай фінансава-крэдытнай сістэмы. Мяне, як калекцыянера, вельмі зацікавіў гэты артыкул. Няма сэнсу пераказваць змест яго, хачу толькі адзначыць, што вельмі лагічна, а, галоўнае, на вышэйшай ступені кампетэнтна, З. Пазняк прапануе назву вышэйшай беларускай грашовай адзінкі (замест рубля) – „ТАЛЕР", замест капейкі – „ГРОШ". Маючы саракагадовы стаж калекцыянера-баніста і нумізмата, я не змог прапанаваць нічога лепшага. І згадзіўся з аўтарам.

Але Пазняк пайшоў далей. Вось што ён піша:

„Было прапанавана таксама некалькі неалагізмаў манет. Адзін з іх мне здаецца надзвычай цікавым. Гэта – „менка". Чытач, напэўна, ужо здагадаўся пра этымалогію гэтага слова – Менск, рэчка Менка, ад слова „мена", „мень", „мяняць", ад узнікнення нашага горада на гандлёвым „менавым" месцы і г. д. Функцыя ж наміналаў ніжэйшай ступені ў асноўным разменная (кажуць „разменная манета"). Чаму б тут не ўспомніць старажытнае беларускае слова „мена" і вытворнае ад яго „менка". Яно ж не толькі функцыянальна адэкватнае прызначэнню манет, але і звязана з гісторыяй Менска, дзе цяпер адраджаецца на новым узроўні беларуская грашовая сістэма (адсюль і назва: „менка" – значыць менская манета). Згадзіцеся таксама, што слова прыгожае, мілагучнае, простае, кароткае, беларускае, старажытнае і, што не малаважна, – сэнсава адпаведнае, ужыта дарэчы".

Сапраўды, дарэчы. І як ні хочацца аставіць старажытнае слова „грош" (якое пратрымалася ў беларускім абіходзе амаль шэсцьсот гадоў), – я галасую за менку.

Пад уражаннем артыкула я сеў маляваць новыя грошы. А пачаў менавіта з „менкі". Літаральна за адзін вечар былі намаляваны „менка" і „паўменкі". А калі паэт Юрка Голуб – вядучы гарадзенскай тэлеперадачы „Гарадніца" – запрасіў мяне расказаць пра скарбы сваіх калекцый, я захапіў у студыю і свае малюнкі праектаў новых беларускіх грошай.

19 верасня 1990 г. „менка" ўпершыню выйшла ў эфір у Гародні.

Але мінуў цэлы год, а мы, „дзякуючы" нашаму бяздарнаму камуністычнаму ўраду, топчамся на месцы чакаючы ўсеагульнай пагібелі. І цяпер ужо другі народны дэпутат Беларусі Алег Трусаў спрабуе пераканаць нас:

„Калі мы пойдзем разам з Ельцыным, адпусцім усе цэны і пры гэтым пакінем савецкі (альбо новы расейскі) неканверсіруемы рубель, які ўжо знішчаны ў польскіх банках, нас чакае катастрофа на працягу двух-трох месяцаў. Можа выратаваць толькі ўласная валюта, якую трэба ўвесці адначасова з Прыбалтыкай і Украінай. Прычым можна прыраўняць талер да долара і спачатку пусціць у абарачэнне толькі разменную манету і купюры малой вартасці ад 1 да 10 талераў . . ."

Міхась ВЕРАЦІЛА.

Прабачце, але ў якасці „пост скрыптум" хочацца прывясці яшчэ словы вядомага расейскага эканаміста Васіля Сялюніна, што „ў самым вялікім пройгрышы застанецца тая рэспубліка, якая будзе ўводзіць уласную валюту апошняй".

Вяртаючыся да надрукаванага

Яшчэ пра маркі «Асобны атрад»

Ад нашага нямецкага чытача з Гамбурга Х. Вайкарда мы атрымалі матэрыялы, прысьвечаныя маркам БНР „Асобны атрад". Прапануем іх вашай увазе.

У рэдакцыю газеты «Беларускі калекцыянер»

У вашай газеце я знайшоў артыкул пра маркі БНР. Я ўжо працяглы час займаюся рэдкім выпускам 1920 г. Магчыма, Вас зацікавяць мае дадаткі да Вашага паведамленьня.

У мяне зьявілася магчымасьць прагледзець усе вядучыя каталёгі марак таго часу (1920 – 1921 г.г.), што выдаваліся ў Нямеччыне. У травеньскім ці чэрвеньскім выпусках 1920 г. гэтых каталёгаў былі зьмешчаны кароткія паведамленьні ці маленькія артыкулы пра маркі БНР. Цікава, што ўсе зьмешчаныя артыкулы належалі аднаму чалавеку – спадару Егару (Ліепая, Латвія). Кім быў гэты добра пасьведчаны аўтар?

Егар быў паважаным балтыйска – нямецкім гандлёўцам паштовымі маркамі, які таксама выдаваў часопіс „Балтыйскі філатэліст".Ён меў вельмі добрыя кантакты з латвійскай паштовай адміністрацыяй,быў добра знаёмы з Рыхардам Царынсам (па-нямецку Рыхард Заріныш), аўтарам марак „Асобны атрад". Магчыма, Егар нейкім чынам прымаў удзел у стварэньні марак БНР. У сваіх разнастайных аб'явах у нямецкай філатэлістычнай прэсе ён шырока прапаноўваў сэрыю марак БНР 1920 г. У прыкладзеным артыкуле Егара названы цікавыя факты пра выпуск марак БНР. Так, выданьне марак павінна было скончана 3 лютага 1920 г. г. Дзе знаходзілі ўжытак гэтыя маркі? Да таго ж, Егар прыгадвае беларускія аддзяленьні палявой пошты ў Марыянбурзе (Алуксне), Альт- Шванэнбурзе (Век-Гульбене, сёньня Гульбене). Але ці былі ў Латвіі ў пачатку 1920 г. беларускія аддзяленьні палявой пошты? Ужо напрыканцы 1919 г. усе расейска-нямецкія саюзы павінны былі пакінуць Латвію. Такім чынам, ці знаходзілі ўжытак у сапраўднасці маркі БНР дзе-небудзь у беларускай жаўнерскай пошце?

Неяк значны нямецкі дом паштовых марак прапанаваў маркі БНР у сваім часопісе, маркі нават у пагашонай форме. Паміж тым былі шматлікія падробкі. Егар піша ў сваім артыкуле пра выпадковыя пагашэньні. Калі б была 15-капеечная марка ў двух розных выкананьнях, Егар пра гэта абавязкова заявіў бы. У мяне ёсць 15-капеечная марка БНР, тып 1 (гл. „Филотелия СССР", 1991 г.), але гэта падробка. Егар прыгадвае ў сваім паведамленьні сьветла-блакітную замест цёмна-блакітнай 50-капеечнай маркі БНР.

На заканчэньне трэба адзначыць, што ўсе вядомыя публікацыі пра маркі БНР належаць толькі Егару.

Тры маркі беларускай пошты былі ў 1921 г. аб'яўлены ў Коўна (Каўнасе)па-над законам. Тагачасны нямецкі часопіс паштовых марак заве гэтыя маркі другім выпускам урада генерала Балаховіча. У наступным нумары гэтага часопіса паведамляецца, што „ў цяперашні час маркі ў Расеі не ўжываюцца, так як урад вымушаны быў уцячы ў Коўна".

Ілюстраваны часопіс паштовых марак заве тры маркі беларускай пошты „жульніцкім выпускам" кансорцыўма, які сядзіць у Коўна ў якасці беларускага ўрада. Такім чынам, сэрыя з трох марак беларускай пошты ня мела добрых водгукаў у друку Нямеччыны. Гэтыя тры маркі сёньня вельмі рэдкія.

Хельмут ВАЙКАРД.
Гамбург, Нямеччына. 25. 10. 91 г.

Далей прапануем артыкул Г. Егара з часопіса „Пошта" № 5, за 1920 г.

Маркі беларускага армейскага корпуса

У доўгім радзе паштовых марак сусьветнай вайны асобную главу складаюць маркі розных армій, якія змагаюцца ці змагаліся на вялікай тэрыторыі былой расейскай царскай імперыі супраць бальшавікоў, напрыклад, выпуск армій Дзянікіна і Юдзеніча, фінскія маркі, маркі польскага корпуса і г. д.

Навейшым з гэтага цыкла марак зьяўляецца вельмі сімпатычная сэрыя паштовых марак асобнага атрада Беларускай Народнай Рэспублікі генерала Булак-Балаховіча пяцікаштовая сэрыя: 5, 10, 15, 50 капеяк, 1 рубель. Я магу прывесьці наступны дакумент пра гэты выпуск:

Вайсковая дыпламатычная місыя, Дэмакратычная Рэспубліка Латвія ад 15 сакавіка 1920 г. №282.

Пан Егар, на ваш запыт адносна беларускай паштовай маркі з надпісам „Асобны атрад БНР" маю гонар паведаміць вам наступнае:

1. Паштовыя маркі „Асобны атрад БНР" выданы асобным атрадам Беларускай Народнай Рэспублікі пад кіраўніцтвам генерала Булак- Балаховіча, у народзе вядомы як „балахоўкі".

2. Яны выданы для аддзяленьняў пошты ў раёне корпуса, а таксама для перасылкі карэспандэнцыі з гэтага раёна на Беларусь. Да апошняга часу гэты атрад выкарыстоўваўся на антыбальшавіцкім фронце паміж эстонскай і латвійскай арміямі.

3. Выпуск гэтых паштовых марак быў праведзены па пастанове асобай камісіі Беларускага асобнага атрада, шэфа вайсковай дыпламатычнай місыі Беларускай Народнай Рэспублікі ад 3 лютага 1920 г. Дакументы, маючыя дачыненьне да гэтага, захоўваюцца ў канцэлярыі місыі.

4. Маркі былі выпушчаны на падставе асобнага распараджэньня міністра фінансаў у дзяржаўнай друкарні Латвіі накладам у 1000000 кожнай з пяці марак коштам у 5, 10, 15, 50, 100 капеяк.

Дырэктар місыі: палкоўнік К. Езавітаў.
Сакратар Малеўскі."

Як вядома, пасьля разгрому расейскае паўночна-заходняй арміі генерала Юдзеніча, за якім адбылося заключэньне міру паміж Эстоніяй і ўрадам Леніна ў Маскве, Беларускі асобны атрад генерала Булак-Балаховіча вымушаны быў быць перакінуты з поўначы на антыбальшавіцкі фронт. Былі зьліквідаваны аддзяленьні палявой пошты Беларускага асобнага атраду ў Марыянбурзе, Альтшваненбурзе і г. д. Такім чынам, як у шматлікіх вайсковых марак, у „Балахоўцак" было вельмі кароткае жыцьцё.

Паштовыя маркі Беларускага асобнага атраду ўяўляюць сабой зусім мірны малюнак: спатканьне маладой пары ў беларускім нацыянальным адзеньні на цяністай лаўцы павінна нагадаць нам аб канчатковай мэце ўсіх войн – аб глыбскім міру. Абедзьве фігуры маладых людзей узяты з вядомай карціны беларускага мастака: стылёзаваная рамка належыць вядомаму графіку Рыхарду Зарыньшу, цяперашняму кірайніку латвійскай дзяржаўнай друкарні ў Рызе. Маркі маюць вялікі фармат: 37 на 29 мм, надрукаваны на аркушы па 112 паасоб.: палова 11 1/2 зубчатыя, прычым 10-капеечная марка накладам 750000 была празубцована, з чаго вынікае, што 10-капеечная марка сустракаецца рэдзей, бо яе наклад усяго 250000 паасоб. 50-капеячную марку замест цёмна-блакітнай я бачыў сьветла-блакітную.

Для лепшага агляду я дазволю сабе прапанаваць наступную класыфікацыю апісаных марак:

Маркі беларускага армейскага корпуса (Расея) на аркушы 112 паасоб., белая папера, без вадзяных знакаў:

а). Зубчатыя 11 1/2
5 кап. усход. зялёная 500000
10 кап. усход. чырвоная 750000
15 кап. усход. фіялетавая 500000
50 кап. усход. цёмна-блакітная 500000
1 руб. усход. бурая 500000

б). Нязубчатыя:
5 кап. усход. зялёная 500000
10 кап. усход. чырвоная 250000
15 кап. усход. фіялетавая 500000
50 кап. усход. цёмна-блакіт. 500000
1 руб. усход. бурая 500000

Гэтыя маркі пагашаны круглай пячаткаю палявой пошты (дыяметрам 20 мм) з рускім надпісам „Палевая кантора Асобн. Белару ск. Атрада".

Выпадковыя пагашэньні наўрад ці маглі часта сустракацца.

* На самой справе дыяметар пячаткі 29 мм. Заўвага Х. Вайкарда.

Пераклад з нямецкай Т. ШАВЕКА

Полацкі манэтны двор

Вырашыў адгукнуцца на заклік да пошуку, які абвясьціў у сваёй публікацыі „Беларускія манэтныя двары" М. Вераціла („БК", №4, 1991 г.). У свой час я зьбіраў матэрыял па гэтым пытаньні ў энцыклапедычным даведніку. У рэшце рэшт, пашчасціла знайсці выданьне, якое ў пэўнай меры прыадчыніла таямніцы часу. Гэта праца вялікага князя Георгія Міхайлавіча „Монеты царствования Александра I", С.-Пецярбург, 1891 г.

Агульнавядома, што ўлады шмат якіх эўрапейскіх краін неаднаразова спрабавалі выкарыстаць выбіваньне меднай манеты для папаўненьня дзяржаўнай скарбніцы. У Расіі гэтым даволі актыўна карыстаўся Пётр І і шмат якія зь яго пасьлядоўнікаў... Даволі часта празьмерны выпуск манетнай медзі толькі паграшаў сытуацыю. Справа ў тым, што медная манэта звычайна пускалася па курсу, які значна перавышаў яе рэальны кошт.

У пачатку 1796 г. урад Расіі зноў зьвярнуўся да думкі выкарыстаць выгоды меднай эмісіі. „Найвышэйшымі" указамі ад 26 красавіка і 8 мая вызначаліся мерапрыемствы па перавыбіваньню меднай манеты 16-ці рублёвай манэтнай стапы (5, 2, 1-капеечнікаў, дзеньгі і палушкі) у 32-рублёвую (10, 4, 2, 1-капеечнікі і дзяньга). Быў таксама запланаваны выпуск новага 5-капеечніка.

Для больш хуткага зьдзяйсненьня вызначанага вырашылі, акрамя ўжо існуючых манэтных двароў, утвараць часовыя (у тым ліку і ў Полацку). Былі зацьверджаны кіраўнікі двароў, якія падпарадкаваліся мясцовым губернатарам. У Полацк былі накіраваны спэцыялісты – „слесари, кузнецы, установщики, кладчики и обыскальные" – колькасьцю 20 чалавек. Адначасова ў горад было накіравана абсталяваньне, прылады і матэрыялы для манэтнага двара. Вядомы падрабязны рэестр, які ўтрымлівае больш за 60 пазыцый (на суму больш за 1600 руб.), зь якога прыводзім нацэнькую вытрымку:

„Воротяг железных к печатным станам для 5-копеечников	4
Воротяга к стану мелочному	1
Воротяга к переводному стану	1
Ступок верхних с досками и прибором	4
Коромысло весовое с медными чашками	1
Пил литерных 1 сорта	4
Микроскопов	6
Цыркуль с пружиной	1
Стали для пунсонов	2 ф.
Котлов чугунных	2"...

і г. д.

Манэтны двор атрымаў таксама штэмпелі, матачнікі і узорныя манэты. Сваю дзейнасць прадпрыемства павінна было пачаць у кастрычніку 1796г., яго прадукцыйнасць – 1 млн. руб. манэтнай медзі на год. На жаль, дагэтуль не пашчасціла знайсці зьвестак аб канкрэтным месцазнаходжаньні манэтнага двара.

Сьмерць Екацярыны ІІ (6 лістапада) спыніла падрыхтоўчую працу. Указам новага манарха – Паўла І ад 11 сьнежня 1796 г. перывыбіваньне было скасаванае, Полацкі манэтны двор зачынены, а накіраваныя спэцыялісты адкліканы ў Манэтны Дэпартамэнт.

Такім чынам, сутнасьць выказваньняў І. Г. Спаскага адпавядае, увогуле, рэчаіснасьці. Гаворка ж аб існаваньні ў Полацку манэтнага двара ў 1762 г. зьўляецца вынікам нейкага непаразуменьня.

Некалькі словаў аб лёсе абсталяваньня манэтнага двара. Большасьць рэчаў, відаць, засталося ў Полацку, што безумоўна, прычыняла лішнія клопаты мясцовым уладам. Ва ўсякім разе, у верасьні 1810 г. віцебскі грамадзянскі губернатар Сумарокаў зьвяртаецца да гэнэрал-адьютанта, члена Дзяржаўнага Савета, міністра паліцыі А. Д. Балашова з запытаньнем: што рабіць з абсталяваньнем і рэчамі ад былога манэтнага двара? А. Д. Балашоў, у сваю чаргу, пераадрасаваў гэтае пытаньне міністру фінансаў.

Зараз нельга дакладна сказаць, чым закончыцца справа, бо архівы полацкіх магістрата і думы загінулі пад час Айчыннай вайны 1812 г. Дакумэнты больш позняга часу ўтрымліваюць зьвесткі аб тым, што ліквідацыя (продаж) значнай колькасці маёмасці адбылася ў 1811 г. У той жа час вядома, што яшчэ ў самым канцы 1818 г. ў Полацку знаходзіліся асобныя рэчы манэтнага двара – „4 воротяга по 40 пуд, а пятый в 50 пуд железный, в гостином дворе чугунные 4 натиснений медной монеты формы, 4 винта, а к ним 4 дула,из коих 2 большие, а 2 маленькие".

Не магу не выказаць некалькі заўваг да артыкула М. Верацілы. Аўтар сьцьвярджае, што слова „буквар" для беларускай мовы зьяўляецца бязглузьдзіцай. Але, калі мы зьвернемся да адпаведных даведнікаў, то ўбачым, што яно здаўна выкарыстоўвалася на Беларусі. „Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі" (т. І адзначае, што з 1631 г. назва „буквар" пастаянная ў беларускім кнігадрукаваньні. „Гістарычны слоўнік беларускай мовы" (вып. 2) таксама зьмяшчае гэтае слова.

Ня згодзен з выказваньнем М. Верацілы наконт Івана Георгіевіча Спаскага („чужы дасьледчык"), які зьяўляецца адным з буйнейшых нумізматаў-дасьледчыкаў ня толькі ў былым СССР, але і ўва ўсім сьвеце. Прычым, гэта зазначаюць ня толькі савецкія, але й замежныя

Дальбог, гэты „чужы" дасьледчык зрабіў столькі для беларускай нумізматыкі, што вельмі пажадана, каб на нумізматычным небасхіле як мага хутчэй зьявілася постаць раўназначная яму.

Валеры КАСМЫЛЁЎ.

Невядомая беларуская марка

Няшмат вядома сёння паштовых марак з беларускай тэматыкай, ды і сярод іх пераважная большасць выпушчана не беларусамі, а паштамі акупантаў, якія па-свойму трактавалі тое ці іншае здарэнне на Беларусі. Але гэта тэма асобнай гамонкі, а сёння я хачу паказаць беларускім калекцыянерам адну марку, звестак пра якую я не сустракаў яшчэ нідзе (гл. малюнак).

Марка беззубцовая, на жаўтавым паперы, цёмна-сіняя; нясе на сабе надпісы на дзвюх мовах: нямецкай і беларускай – „БНС 20 фэнігаў".

Магчыма, гэта і не паштовая марка. А якая? Кім выдадзена? Дзе? Для чаго? Што азначае скарачэнне „БНС"?

Марка знойдзена маскоўскім калекцыянерам Віталем Далговым на Ваўкавышчыне ў 60-тыя гады. Знойдзена ў выглядзе пакамячанага й абарванага лістка. Сабе Далгоў адрэзаў лепей захаваны квартблок, аўтару дасталася вертыкальная пара.

Шэлег з легендай незвычайнай

Кожную вясну я хаджу на „мачулянскі двор" па букет бэзу. Прыблізна ў кіламетры ад вёскі Мачульна (Ваўкавыскі раён) на пагорку стаяў некалі драўляны палац магнатаў Алендзскіх, акружаны прыгожым паркам і ставамі.

Ад палаца засталіся руіны фундамента і лядоўні, ад ставоў – забруджаныя яміны, ад парку – пяць высокіх трохсотгадовых ліпаў, што дажываюць свой век пасечаныя і абпаленыя, а яшчэ вялізныя зараснікі сіняга бэзу. Без дагляду без збруяў і здзічэў. Але як ён цвіў кожную вясну на працягу ўсіх гадоў майго свядомага жыцця! Ды, прынамсі, яшчэ дзвесці год да мяне...

Разагрэтыя за дзень, кветкі ахутваліся такім водырам, што ашалелыя ад яго салаўі так заліваліся вечарамі, што нічога вакол не чулі і не бачылі. Іх можна было браць проста рукамі. Якая тут шалёная прыгажосць!

Вясною 1886 года, толькі вярнуўшыся з менскага семінару, яшчэ не ведаючы пра чарнобыльскую радыяцыю, што пракацілася ўжо і па Менску, і па Ваўкавышчыне... я пашнураваў на „Мачулянскі двор". І ўпёрся ў вялікую траншэю, якая прарэзала і гару, і зараснікі бэзу, і нізіну аж да самой вёскі.

У 80-тыя годы XX стагоддзя прайшла чарговая кампанія камуністаў „Всё для человека, всё во имя человека" – пачалося выбарачная газіфікацыя вёсак Беларусі. Газавікі прарэзалі і фундаменты гаспадарчых забудоў XYII стагоддзя і палацавы сметнік, што ў выглядзе паркавай тэрасавай адсыпкі акружыў пагорак. На кучах гумуснай зямлі, пяску і гліны, сярод фрагментаў чорнагалянцавага і паліванага посуду, кафлі і шкла я знайшоў некалькі медных „бараціначаў".

Калі, ужо дома, я памыў і пачысціў шэлягі, мяне вельмі здзівіла легенда аверсу аднаго з іх: „IOAN-CAS-REX-POLO". Яна была даўжэйшая за звычайную на цэлае слова, якое размясцілася якраз пад бюстам, дзе звычайна ставіліся ініцыялы загадчыкаў манетнага двара (T. L. B., G. F. H., T. Z. H.).

Што гэта магло значыць? Мо невядомая падробка-кляпач? Я ізноў узяўся за павелічальнае шкло. Цяпер на рэверсе, пад лапамі арла, я заўважыў кавалак лаўровага вянка, над ім угадваўся надпіс „IOAN". Зноў стаў разглядаць аверс: слова „POLO" загібаецца да сярэдзіны манеты, вывальваецца з ланцужка легенды.

Значыць падвойны ўдар штэмпелем, толькі ўжо па перавярнутай манеце. На аверсе адбіўся малюнак рэверса, а на рэверсе – малюнак аверса. І ўжо зусім выпадкова слова рэверса „POLO" уціснулася пад бюст караля паміж словамі „REX" і „IOAN". І атрымаўся на дзіва складны тэкст легенды: „Іоан Казімір кароль Польшчы".

Міхась ВЕРАЦІЛА.

Ахвяруем на музэй!

Беларускае грамадзка-культурнае таварыства ў Польшчы будуе ў Гайнаўцы, на Беласточчыне Музэй помнікаў беларускай культуры. Грамадзкі камітэт пабудовы музэя праводзіць збор грошай на пабудову музэя. Ахвяраваньні ў злотых трэба дасылаць на адрас:
Bank Spółdzielczy w Hajnówce, nr. konta 905217-1922-132-3, а ў замежнай валюце: Narodowy Bank Polski, I Oddział w Białymstoku,. nr. rachunku walutowego 5021-24325-152-6787.
Жыхары Беларусі грашовыя ахвяраваньні могуць уплачваць на рахунак 141713 у Рэспубліканскім жылсацбанку г.Менска.
Адрас камітэту: Społeczny Komitet Budowy Muzeum Zabytków Kultury Białoruskiej, ul. 3 Maja, 17-200 Hajnówka, RP — Польшча.

Па старонках часопіса «ПОЛАЦАК»

У родным краі, на улоньні

У родным краі,
на улоньні
сам сябе нічым
ня мушу...
Бы сьняжынкі на далоні,
Вершы падаюць
на душу...

Гэтыя словы Аўгена Гучка прыходзяць на памяць пасьля знаёмства з мастацкай выстаўкай беларускіх мастакоў Сямёна Геруса, Арлена Кашкурэвіча, Алены Лось, Ільлі Немагая, Раісы Сіпліевіч, Віктара Сташчанюка й інш. Вернісаж яе адбыўся 4 жніўня ў цэнтры „Полацак". Больш за сотню графічных твораў, напісаных на адным дыханьні, знаёмілі гледачоў з мінулай і сёньняшняй Беларусьсю.

Заслаўскі замак XYI ст., ціхія вулачкі дарэвалюцыйнага Менска, домік Манюшкі – такой паўставала Беларусь з афортаў Віктара Сташчанюка. Краявіды роднай Бацькаўшчыны, выкананыя зь любоўю і пяшчотай Сямёнам Герусам, яго галерэя партрэтаў выдатных дзеячоў беларускай гісторыі і культуры: Скарыны, Міцкевіча, Каліноўскага, Купалы, Коласа, Буйніцкага, Таўлая й інш. – безумоўна, запомніліся гледачам. Падоўгу затрымліваліся наведвальнікі выстаўкі каля партрэтаў Е. Полацкай, Ф. Скарыны, М. Гусоўскага (мастак Арлен Кашкурэвіч), Цёткі, М. Багдановіча (мастак Ільля Немагай), Ул. Караткевіча (мастачка Раіса Сіпліевіч). Асобная падборка гэтых партрэтаў магла б утварыць самастойную выстаўку пад назвай „Выдатныя сыны Беларусі", якую варта было б паказаць у іншых беларускіх асяродках ЗША і Канады, каб пазнаёміць беларускую моладзь і амэрыканскую грамадзкасьць з гісторыяй Беларусі й сучасным беларускім мастацтвам. Адпаведную цікавасьць выклікалі творы на чарнобыльскую тэматыку, шэсьць каляровых лінагравюр Алены Лось і каляровыя літаграфіі, аб'яднаныя ў трыпціх „Тры сонцы" Раісы Сіпліевіч.

Да ўсяго трэба дадаць, што выстаўку ладзіў наш госьць з Менска, старшыня клюба „Спадчына", ганаровы сябра часопіса „Полацак" Анатоль Белы.

28 ліпеня ў культурна-асьветніцкім цэнтры „Полацак" экспанавалася выстаўка беларускага мастака з Рыгі Вячкі Целеша. Гледачы мелі цудоўную магчымасьць пазнаёміцца з жывапіснымі палотнамі мастака і сэрыяй яго экслібрысаў.

Вячка Целеш – мастак няпростага жыцьцёвага лёсу. Нарадзіўся ён у Беларусі, але з 19 гадоў вымушаны жыць у Латвіі. Тут ён скончыў мастацкую акадэмію, ажаніўся, стаў прафэсыйным мастаком. Але настальгія па роднай Беларусі, яе краявідах, людзях адчуваецца ў творчасьці мастака. Можа таму ў яго пэйзажах, нацюрмортах сустракаюцца матывы, навеяныя ўражаньнямі роднай зямлі.

Прапануем чытачам пазнаёміцца з экслібрысамі, выкананымі В. Целешам.

ПАШТОВЫ ШТЭМПЕЛЬ — АДБІТАК ГІСТОРЫІ

Агульнавядома, што пасьля кастрычніка 1917 года паўсюль на тэрыторыі ўсёй Расеі пры Савецкай уладзе выкарыстоўваліся паштовыя маркі і штэмпелі са старой выявай узора. Калі паштовыя маркі царскай Расеі былі выключаны з паштовага ўжытку к сярэдзіне 20-х гадоў, то паштовыя штэмпелі старога ўзору ўжываліся амаль да 30-х гадоў, асабліва ў невялікіх паштовых канторах. Мне сустракаліся ў калекцыях канвэрты і паштовыя карткі з адбіткам штэмпеляў старога ўзору (з літарай Ь і Ъ) – Чэрыкава (1926 г.), Шацка (1927 г.), Рудзенска (1926), Менска (1927), Віцебска (1928), Лоева, Жлобіна (1929), Магілёва (1930). У той жа час гэтыя паштовыя канторы ўжо выкарыстоўвалі новыя штэмпелі, адпавядаючыя праводзімай у той час нацыянальнай палітыцы. Штэмпелі былі двухмоўнымі і назвы некаторых гарадоў Беларусі адрозніваліся ад іх сённяшняга гучаньня.

Назва сталіцы БССР – Менск – была зацьверджана Канстытуцыяй 1927 г., гэта ж юрыдычная назва была замацавана і ў Канстытуцыі 1938 года. Але выкарыстоўвалася гэта назва трошкі раней (я маю на ўвазе савецкі перыяд), у тым ліку і на паштовых штэмпелях. Мне не ўдалося выявіць якіх-небудзь дакументаў: загадаў, інструкцый, распараджэньняў – аб уводзе ў дзеянне двухмоўных беларуска-расейскіх паштовых штэмпеляў на тэрыторыі БССР. Першы вядомы мне паштовы штэмпель (рыс. 1) з назвай „Менск" пачаў выкарыстоўвацца ў 1925 годзе ў чыгуначным аддзяленьні Заходняга вакзала Менска. Больш раньнія штэмпелі сённяшняга Мінска з „Менскам" мне не вядомы. Магчыма, у каго-небудзь у калекцыі такія штэмпелі ёсьць, прашу пра гэта паведаміць мне. Скрозь выкарыстоўваньне паштовымі аддзяленьнямі Менска – з назвай „Менск" прыходзіцца на 1925–1926 гг. Яны мелі двухмоўнае найменьне сталіцы нашай рэспублікі ў розным напісаньні. На рысунках 2а-д паказаны розныя ўзоры такіх штэмпеляў – „Мінск Белор. – Менск", „Минск–Менск", „Менск БССР – Минск", „Минск БССР – Менск".

У 1938 годзе былі ўведзены новыя штэмпелі, абавязковыя для ўсяго СССР, у малюнак якіх была ўведзена абрэвіятура „СССР" і выява пяцікутнай зоркі. І хоць 2-я сэсія Вярхоўнага Савета БССР у 1939 г. прыняла рашэньне аб перайменаваньні і Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прызнаў неабходным зьмяніць існуючую назву сталіцы БССР „Менск" на „Мінск", паштовыя аддзяленьні сталіцы ўжывалі штэмпелі з „Менскам" аж да чэрвеня 1941 г. (рыс. 3а, б). Калі штэмпель ужывалі да другой сэсіі ВС БССР, дык штэмпель 3 б (механічны) скарыстоўваўся ў лютым 1941 г. У той час у міжнародным аддзеле менскага паштамта ўжываўся стары штэмпель узору 20-х гадоў (рыс. 2д – 1). На малюнку 2д-2 паказаны ліст ваеннапалоннага, накіраванага з Нямеччыны ў Тамашоўку каля Бярэсьця ў чэрвені 1941 г. На лісьце адбітак штэмпеля 20-х гадоў міжнароднага аддзела паштамта.

У маёй калекцыі ёсць паштовая картка, адпраўленая 17 лістапада 1945 г. з палявой пошты ў Менск. На картцы выразна бачан штэмпель места атрыманьня „Мінск – Менск 26.11.45" (рыс. 4). А гэта значыць, што ў першыя пасьляваенныя гады ўжываліся штэмпелі, што захаваліся з даваенных часоў з беларускай назвай сталіцы рэспублікі – „Менск". Калі гэтыя штэмпелі былі зьняты і колькі іх было – мне не вядома.

Трэба яшчэ адзначыць, што на карэспандэнцыях 1939–1941 гг. разам з расейскімі сустракаюцца штэмпелі для заказных лістоў на беларускай мове (рыс. 7а, б) з назвай „Менск". Цікавасьць для калекцыянера-філатэліста ўяўляюць фірмовыя канвэрты розных дзяржаўных установ тых часоў. На малюнку 5 паказаны канвэрт Камісарыята рабоча-сялянскай інспекцыі. Гэта 1926 год. На канвэрце назва сталіцы рэспублікі – „Менск". Малюнак 6 – канвэрт камісарыята юстыцыі БССР, таксама 1926 год. На канвэрце назва камісарыята на 4-х мовах: беларускай, расейскай, яўрэйскай, польскай. Адрас камісарыята ў беларускім тэксьце – Менск.

Уяўляюць цікавасць для філатэлістаў і гісторыкаў паштовыя штэмпелі 20–30-х гадоў і іншых беларускіх паштовых аддзяленьняў. У наш час ня ўсе ведаюць, а шмат хто нават не дагадваецца, што ў тыя далёкія перадваенныя гады назвы многіх беларускіх гарадоў гучалі зусім па-іншаму.

Сёньня ня многія ведаюць, што ў беларускім гучаньні горад Орша зваўся Воршай. Пра гэта сьведчаць паштовыя штэмпелі 1926 і 1930 гг. – „Орша Бел. – Ворша" і „Орша – Ворша" (рыс. 8а, б). Аршанская пошта карысталася таксама дапаможным штэмпелем для заказных лістоў на беларускай мове (рыс. 9).

На паштовых і дапаможных для заказных лістоў штэмпелях Слуцка 1929 г. указана тэрытарыяльная прыналежнасьць горада – „Слуцк Бобр." і „Бобруйск. окр.", г. зн. Бабруйская акруга. Па тагачаснаму тэрытарыяльна-адміністратыўнаму падзелу на Беларусі налічвалася 8 акругоў (у 1925 – 10, у 1926 – 12) (рыс. 10а). Аднак штэмпелі Слуцка ўяўляюць цікавасьць яшчэ і таму, што беларуская назва гучыць „Слуцак" (штэмпелі Полацка таго ж часу маюць беларускае напісаньне „Полацк").

Яшчэ некалькі зьвестак пра штэмпелі таго часу і напісаньні на іх назваў нашых гарадоў, што розьняцца ад сёньняшніх. Малюнак 11а ўяўляе двухмоўны штэмпель Магілёва 1929 г. Беларускае напісаньне „Магілёў" рознае. Відаць, гэта быў перыяд, калі яшчэ не было дакладна вызначана, як пісаць па-беларуску „Могілёў" ці „Магілёў". І гэта нявызначанасць адбілася на паштовых штэмпелях (рыс. 11а, б).

Штэмпелі Талачына ўжываліся 2-х узораў. У 1926 годзе з надпісам „Толочин Бел. – Талачын" і ў 1929 г. – „Толочин Орш. окр. – Талачын" (рыс. 12а, б).

Сёньняшнее напісаньне „Рагачоў" на сучасных паштовых штэмпелях адрозьніваецца ад напісаньня ў 1926 г. – „Рагачэў" (рыс. 13).

Можна яшчэ прывесьці два прыклады цікавых штэмпеляў тых часоў. Гэта штэмпель Узлян 1926 года. На гэтым штэмпелі (рыс. 14) беларуская назва гучыць – Вузляны. І штэмпель таго ж 1926 г. цяперашняга Беразіна. Як бачым па паштовым штэмпелі (рыс. 15), тады гэты горад насіў назву „Березина – Бярэзіна".

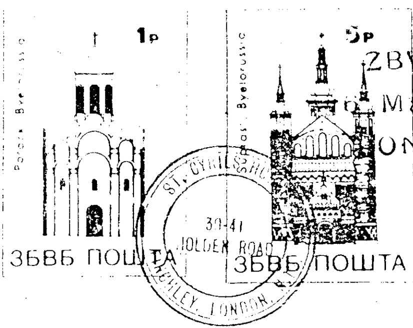
Мне, на жаль, не вядомы якія-небудзь пастановы ці загады аб уводзе ці выключэньні вышэй апісаных штэмпеляў, таму я не магу назваць дакладных дат, калі яны ўжываліся.

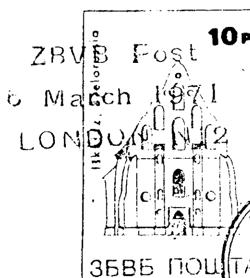
Л. КОЛАСАЎ.
Менск.

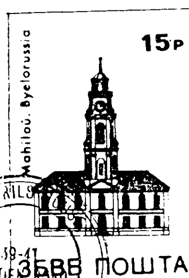

1 2а 2б 2в 3а 3б 5 2д (1) 2д (2) 9 8а-б 10а 4 6 7а 7б 10б

АСТАТНІЯ ВЫЯВЫ – на 8-й стар.

ПОШТА ЗГУРТАВАНЬНЯ БЕЛАРУСАЎ ВЯЛІКАЙ БРЫТАНІІ

Адзін слухач прыслаў мне вынятку з сакавіцкага нумара ньюёркскай беларускай газэты „Беларус" аб пошце „Згуртаваньня Беларусаў Вялікай Брытаніі", якая дзейнічала ў час вялікай паштовай забастоўкі. У газэце быў зьмешчаны і адбітак пісьма, дастаўленага з Лёндана з маркамі „ЗБВБ ПОШТА" ў Францыю ў аэрапорт Арлі і адтуль па авіяпошце з французскімі маркамі ў рэдакцыю „Беларуса" ў Нью-Ёрк.

У артыкуле было сказана, што, акрамя марак, якія відаць на здымку, ужываліся і старыя маркі Беларускай Народнай Рэспублікі з надпячаткай „ZBVB POST" і цаной у англійскай валюце. Артыкул канчаўся словамі: „Гэты маленькі, але характэрны і цікавы эпізод застанецца ў гісторыі беларускай эміграцыі, а для нашых філатэлістаў, відаць, павабнай крыніцай для папаўненьня іх калекцый сваімі адметнымі і рэдкімі паштовымі маркамі. На ўсялякі выпадак ніжэй прыводзім адрас ЗБВБ".

Я напісаў па названым адрасе не толькі каб набыць гэтыя маркі, але і высьветліць шэраг пытаньняў у сувязі з дзейнасьцю пошты ЗБВБ.

Адказ не прымусіў доўга чакаць. Адказаў мне чалавек, які арганізаваў беларускую паштовую службу ў Вялікабрытаніі ў час вялікай паштовай забастоўкі, і ня толькі адказаў, але і даслаў мне неабходную дакументацыю: 1) пісьмо Паўночнага паштовага дыстрыкта ад 17.2.1971, якім было дазволена Асацыяцыі беларусаў стварацъ сваю ўласную прыватную паштовую службу, пакуль ня будзе адноўлена нармалёвая дастаўка пісем; 2) пісьмо той жа паштовай установы ад 10.3.1971, якім паведамлялася, што дазвол дзейнасьці прыватных поштаў бярэцца назад з прычыны аднаўленьня нармалёвай работы дзяржаўнай пошты; 3) справаздачы паштовых кур'ераў; 4) адбіткі паштовых штэмпеляў; 5) апісаньне марак і 6) 4 выразкі з мясцовага друку аб пошце і паштовых марках ЗБВБ.

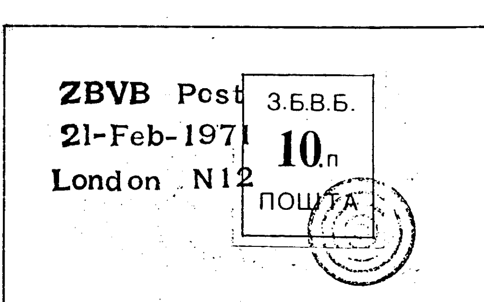
Гай Пікарда, ангелец, сакратар Англа-Беларускага таварыства быў арганізатарам гэтай пошты. Ён мне так яскрава і цікава апісаў усю кароткую гісторыю адзінай беларускай пошты на тэрыторыі Вялікабрытаніі (і адзінай замежнай пошты ў Вялікабрытаніі ў мірны час за ўсю яе гісторыю), што я дазволю прывесьці яго ліст у перакладзе з ангельскае амаль цалкам:

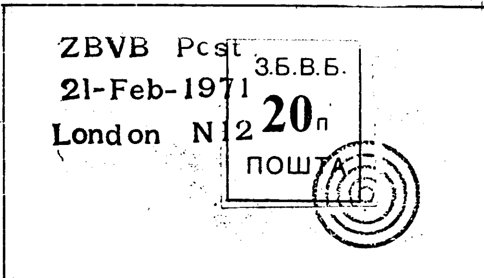
„...Як я памятаю, пошта ЗБВБ нарадзілася ў час вялікай паштовай забастоўкі, у нядзелю 14 лютага 1971 г., пасля таго, як мы выпілі пляшку партвейна. Маленькая група членаў ЗБВБ ў Фінчлі абмяркоўвала невыгоды, якія прычыніла забастоўка, і вырашыла, што сёй-той з нас мог бы часова вельмі добра выконваць абавязкі паштовага кур'ера, экспарцёра і гэтак далей. Мне падаецца, што гэта быў біскуп Часлаў Сіповіч, які прапанаваў жартам, што ЗБВБ магло б арганізаваць уласную паштовую службу на карысьць сваіх членаў. Мне прыйшлася даспадобы гэтая думка. На наступны дзень я гаварыў пра гэта па тэлефоне са старшынём ЗБВБ. Часткова для абслугоўваньня нашых членаў, а часткова як патрыятычны выступ, мы вырашылі ісьці далей і зьвярнуцца да паштовага ведамства па адпаведны дазвол (ліцэнзію). Мы яго атрымалі па тэлефоне, бо пошта не працавала, і дазвол быў дадзены вусна 16 лютага і пацьверджаны лістом ад 17 лютага. Я адправіўся сам па гэты ліст, бо пошта (дзяржаўная) не працавала, і гэта пісьмо аказалася першым, дастаўленым па нашай пошце.

Я заказаў маркі, для якіх сам зрабіў прымітыўны рысунак з дапамогай машыны „Лэтрасэт". Усю ноч на 18 лютага я правёў, змазваючы іх уручную пэндзалем для малявання клеем, разведзеным вадой.

Калі клей высыхаў, маркі выразаліся нажніцамі.

9 лютага былі адкрыты паштовыя зносіны адпраўленьнем пісем маім сябрам у Фінчлі. Гэта першая пошта везлася Паўночнай лініяй лонданскага метро ад Чэрніч Крос да Вуйсад Парку. Я надрукаваў на ратантары аб'явы аб умовах паштовай службы ЗБВБ, якія спадар Міхалюк даставіў членам ЗБВБ па нашай пошце.

Часовыя паштовыя канторы былі ўладкаваны: 1) у памяшканьні канцылярыі ЗБВБ – 52 Пэн. Род, Лондан, №7 – загадчыкі спадар Аніська і спадар Міядыела; 2) у прыватным клубе – 230 Странд, Лондан – адкуль кліентаў накіроўвалі да мяне дамоў у Тэмпл, і я быў загадчыкам гэтай канторы і 3) у беларускай школе Сьв. Кірылы Тураўскага – 39 Холдэн Род, Лондан №12 – загадчык айцец А. Надсан. На практыцы аказалася, што 95% усіх пісем было паслана з дзвюх апошніх паштовых кантор.

З самага пачатку пісьмы прымаліся і дастаўляліся таксама і англічанам, але такіх было мала, бо мы не зрабілі адпаведнай рэкламы. Мы былі, па сутнасці, поштай для беларусаў. 9 кур'ераў развозілі пошту на прыватных машынах ці карысталіся грамадскім транспартам, а таксама і пешшу. Многа пісем было дастаўлена ў Балонь на верталёце і ў Парыж-Арлі на самалёце і адтуль далей у Бельгію, Германію, Францыю, Канаду і ЗША. Паштовыя тарыфы ўвогуле і дакладная аплата патрабавалася на кожнае пісьмо. Калі пісьмы былі недастаткова аплачаны, то гэта было з-за недагляду ці з-за таго, што маркі губляліся, бо якасць клею была не надта добрай. Наадварот, некаторым асобам было яўна цікава наклейваць поўныя серыі на кожнае пісьмо і такім чынам аплачваць іх звыш тарыфу. Такая філатэлістычная зацікаўленасьць адыгрывала немалую ролю ў нашай паштовай службе з-за вельмі абмежаванай колькасьці выпушчаных марак. Відавочна, значная колькасьць чыстых марак, купленая кліентамі, не была выкарыстана для паштовай аплаты перасылкі пісьмаў.

Нягледзячы на тое, што ў Вялікабрытаніі дзейнічала якіх-небудзь 200 ці крыху больш прыватных поштаў, пошта ЗБВБ лічылася нечым арыгінальным і зьвярнула на сябе ўвагу мясцовага і цэнтральнага друку. Пасьля нататкі ў „Іўнінг Стандарт" ад 24 лютага пра пошту ЗБВБ адразу ж рэзка ўзрасла колькасьць ангельцаў, якія пачалі карыстацца паштовымі паслугамі пошты ЗБВБ. Так як маркі першай серыі, якая складалася з двух наміналаў, канчаліся, а канца забастоўкі не бачылася, была надрукавана новая серыя з 5 марак і пушчаны ў зварот маркі, надрукаваныя няправільным колерам.

Але і пасьля нататкі ў „Іўнінг Стандарт" мы не вывешвалі плакатаў, не давалі ў прэсе аніякіх аб'яў, за выключэньнем беларускіх клюбаў і грамадзкіх месцаў. Але мы прынялі і расьслалі запрашэньні на Лёнданскі музычны фестываль, калі нас арганізатары аб гэтым папрасілі.

Новыя маркі былі надрукаваныя ў 5 наміналах для паштовых і філатэлістычных патрэб. Вядома, мы хацелі выпусьціць прыгожыя маркі, таму што рысункі многіх часовых прыватных поштаў былі на нізкім узроўні. Мы таксама лічыліся з прапагандным значэньнем нашай пошты для беларускай справы, але мы таксама заўважылі, як хутка былі распрададзены маркі па 10 п. (пісьмы ў горадзе Лёндане), а маркі па 20 п. (загарадныя пісьмы) не мелі такога вялікага ўжываньня. Пры друкаваньні некалькіх наміналаў можна было камбінаваць паштовую аплату па 20 п. ці 40 п. (замежныя пісьмы – цана ўстаноўленая 24 лютага), ужываючы розныя наміналы – замест адной на 10 п. дзве па 5 п. ці замест 20 п. – 15 і 5.

Усе нашы маркі былі ў новай дзесятковай валюце, паколькі рэформа была праведзена 14 лютага.

Так як 9 сакавіка была адноўлена нармальная работа дзяржаўнай пошты, пошта ЗБВБ скончыла сваю дзейнасьць 8 сакавіка, а „ліцэнзія" была фармальна анулявана 10 сакавіка. За 19 дзён адносна кароткага перыяду існаваньня пошта ЗБВБ даставіла некалькі соцень пісьмаў. У нас няма ўліку ўсіх даставак, бо кур'еры не заўсёды акуратна вялі кнігі. Некаторыя кур'еры дастаўлялі пісьмы ў Брэдфард, Лідс і Манчэстэр, Бірмінгэм, Нотынгэм, Пітэрбора і Оксфард. Кур'еры, якія абслугоўвалі нашы паштовыя канторы, атрымлівалі палову грошай, заплочаных за перасылку.

У нядзелю 22 сакавіка восем лонданскіх кур'ераў пошты ЗБВБ сабраліся ў апошні раз адзначыць нашы досыць сьціплыя прыгоды і не бяз нейкага жалю мы выпілі па чарцы віна".

Р. ПАЛЧАНІНАЎ.
(„Новое русское слово").

СЬПІС МАРАК

19. 2. 1971 – Першая сэрыя. Рысунак Г. Пікарда. Друкарня „Фэрманпрынт Лтд" у Лондане Наклад 300. Друкавалася па 1 марцы ў аркушы. Паперы з клеем без зубцоў. Тэкст у тры радкі: З. Б. В. Б. (10 п. ці 20 п.) ПОШТА.

1). 10 п. чырвоная на сьветла-зялёнай паперы.

2). 20 п. сіняя на сьветла-зялёнай паперы.

20. 2. 1971 – Другая сэрыя. Маркі „Асобны Атрад" (выпушчаныя ў 1920 г.) з ручной гумавай ліловай надпячаткай: у ніжнім правым кутку „10 п." і зьлева, зьнізу ўгору „ЗБВБ Пост" – усё лацінскімі літарамі. Без зубцоў. Наклад невядомы.

3). 10 п. на 5 кап. зялёная.

4). 10 п. па 10 кап. чырвоная.

5). 10 п. на 15 кап. ліловая.

6). 10 п. на 1 руб. карычневая, – вядома некалькі паасобнікаў надпячатаных марак з зубцамі:

7). 10 п. на 5 кап. зялёная.

20. 2. 1971 – Трэцяя сэрыя. Віньеткі, выпушчаныя ў Заходняй Нямеччыне каля 1950 г. з зубцамі. Наклад невядомы, надпячаткі як у другой сэрыі.

8). 10 п. на 10 грашоў, сіняя (сьвітак з картай Беларусі).

9). 10 п. на 25 грошаў, аранжавая (пагоня).

10). 10 п. на 50 грошаў, зялёная („Дом рады БНР у Менску" З. Надпячатка „ЗБВБ Пост", не зьлева, а зьверху

11). 10 п. на талер, чырвоная („В. Захарка 1928 – 1934") – прэзідэнт БНР.

12). 10 п. на 3 талеры, ліловая („П. Крачэўскі 1919 - 1928") – прэзідэнт БНР.

24. 2. 1971 – Чацвёртая сэрыя, рысунак і ўсё астатняе як у марак першай сэрыі.

13). 10 п., сіняя, на сьветла-зялёная паперы.

14). 20 п., чырвоная, на сьветла-зялёнай паперы.

4. 3. 1971 – Пятая сэрыя – гістарычныя будынкі. Друкарня "Фэрманпрынт Лтд" у Лондане. Наклад 1000 паас. Друкаваліся па 5 марак на аркушы. Папера з клеем, без зубцоў. Сустракаюцца асобныя паасобнікі бяз клею. Ва ўсіх марак па нізе надпіс кірыліцкімі літарамі „ЗБВБ ПОШТА", у правым верхнім кутку намінал з лацінскай „п", зьлева, зьнізу ўгору назва горада лацінскімі літарамі і па-ангельску „Бielараша". Сярод марак па 5 п. і 15 п. сустракаецца друкарскі брак (размазаная фарба).

15). 1 п. чорная на сьветла-жоўтай паперы. „Полацк" – Манастырская царква Хрыста Збавіцеля і сьв. Еўфрасіньні Полацкай, 12 ст.

16). 5 п. намінал чорны, сіняя на блакітная паперы, „Супрасль" – Благавешчанскі храм 16 ст.

17). 10 п. намінал чорны, чырвоная на сьветла-зялёнай паперы. „Ішкалдзь" – Каталіцкая царква 15 ст.

18). 15 п. намінал чорны, зялёная на ружовай паперы. „Магілёў" – Гарадская ратуша ў Віцебоку 18 ст. (Магілёў указаны памылкова).

19). 20 п. намінал чорны, чырвоная на аранжавай паперы. „Нясьвіж" – жылы дом 18 ст. на Рынкавым пляцы.

ГАШЭНЬНІ

Пошта ЗБВБ не выпускала ніякіх філятэлістычных сувеніраў, або памятных блёкаў, ні агортак першага або апошняга дня.

Усе тры паштовыя канторы мелі свае аднатыпныя штэмпелі з ангельскім тэкстам, зробленыя з рухомых літараў, са штодзённай зьменлівай датай, бяз кропак пры скарачэньнях. Месяц люты на ўсіх трох штэмпелях абазначаўся трыма першымі літарамі, а сакавік – як будзе ніжэй паказана. Дзве паштовыя канторы прымянялі і дадатковыя штэмпелі:

ZBVB Post
4 Mar 1971
London N 7

Штэмпель ліловага колеру. Да ўвядзеньня аднатыпных штэмпеляў маркі гасіліся канцэнтрычным зь пяці колаў штэмпелем з дыяметрам 19 мм. Дата вышыні 2 мм ставілася злева ад маркі, па-за штэмпелем. (20 лютага 1971). Круглым штэмпелем гасіліся маркі да апошняга дня.

ZBVB Post
4 Mar 1971
London N 7

Штэмпель чорнага ці ліловага колеру. Дадатковых штэмпеляў не было.

ZBVB Post
6 March 1971
London N 12

Штэмпель сіняга колеру. Акрамя штэмпелю на тры радкі звычайна ставілася на пісьмы яшчэ і круглая ангельская пячатка Дома сьв. Кірылы або, замест яе, апісаны вышэй штэмпель з пяцьцю канцэнтрычнымі коламі.

Гай ПІКАРДА.
Лёндан.

Відас Жыгас

Юозас Зікарас і нумізматыка

Каб паглыбіць інфармацыю пра творчую дзейнасьць скульптара Юозаса Зікараса (1884–1944) у Панявежы і Коўне, мне хацелася б распавесьці пра яго як пра стваральніка летувіскіх грошай. Варта прыгадаць, што скульптар Ю. Зікарас падрыхтаваў мадэлі манэтаў усіх выпускаў у перадваеннай Летувіскай дзяржаве. А выпушчана было чатырнаццаць манэтаў.

У 1924 г., пасьля таго, як летувіскі ўрад прыняў Закон аб манэтах, Міністэрства фінансаў, гандлю і прамысловасьці абвесьціла конкурс на стварэньне манэтаў. Намерыліся зьвярнуцца да ўдзельніка конкурсу Зікараса з прапановай падрыхтаваць мадэлі мэталёвых грошай. Закон аб манэтах 1924 года прадугледжваў замену дзейных тады папяровых цэнтаў і літаў дробнага наміналу на мэталёвыя манэты. Намерваліся выраблягь манэты вартасьцяй 1, 2, 5, 10, 20, 50 цэнтаў са сплаву алюмінію ды бронзы, а манэты 1, 2, 5 літаў павінны былі зьмяшчаць 50% серабра. Манэты ж вартасьцяй 50 літаў мусілі ўтрымліваць 90% золата. 2-гі параграф Закона аб манэтах абвяшчаў: „Кожны грамадзянін мае права падаць у Дзяржаўны скарб золата для выбіваньня манэтаў; за выбіваньне залатых манэтаў бярэцца вызначаная Міністэрствам фінансаў такса для таго, каб кампенсаваць выдаткі на выбіванне тых манэтаў”. Аднак урад так і ня выпусьціў манэту вартасьцяй 50 літаў. Напэўна, гэта было выклікана нялёгкім эканамічным становішчам у рэспубліцы. У ковенскім мастацкім музэі М. К. Чурлёніса захоўваюцца пластэлінавыя мадэлі абодвух бакоў залатой манэты, зробленыя Ю. Зікарасам.

У 1924 г. Ю. Зікарас, які ў той час жыў і працаваў у Панявежы, зрабіў гіпсавыя мадэлі манэтаў выпуску 1925 года. Відаць, невыпадкова на рэверсе аднацэнтавых манэтаў 1925 года ёсьць выява вертыкальнае сьцябліны зь дзевяцьцю бутонамі лёну. Гэткі самы малюнак паўтораны й на пяціцэнтавай манэце 1925 года. Сярод нумізматаў ходзіць легенда, дзякуючы якой згаданы цэнт (наклад 5 млн. экз.) уважаюць за рэдкую манэту. Гавораць, што міласьціну жабракам найчасцей давалі найдрабнейшымі, аднацэнтавымі манэтамі. Спадзеючыся надалей атрымліваць большую міласьціну, жабракі нібыта кідалі гэтыя манэты з моста ў рэчку. Наступная манэта была ўжо вартасьцяй 5 цэнтаў . . .

Можна дадаць, што і на мадэлі двухцэнтавай манэты, падрыхтаванай Зікарасам у 1924 годзе, таксама ёсьць выява лёну, дакладней сьцябліны лёну з кветкамі й бутонамі. Кампазіцыя асіметрычная, ня гэткая афіцыёзная, як на аднацэнтавіку. Аднак мадэль гэтай манэты не была зацьверджаная, бо Закон аб манэтах не прадугледжваў яе выпуску.

На выкарыстаньне выявы лёну аўтара натхніў горад Панявеж. На гарадзкім гэрбе гэтая выява зьявілася на пачатку XX ст. Яна сымбалізуе край як буйны цэнтр ільнаводзтва. І на цяперашнім (зацьверджаным у 1669 г.) гарадзкім гэрбе мы можам бачыць два скрыжаваныя сярэбраныя снапы лёну на чырвоным фоне. Але гісторыя гарадзкога гэрба – гэта ўжо іншая тэма.

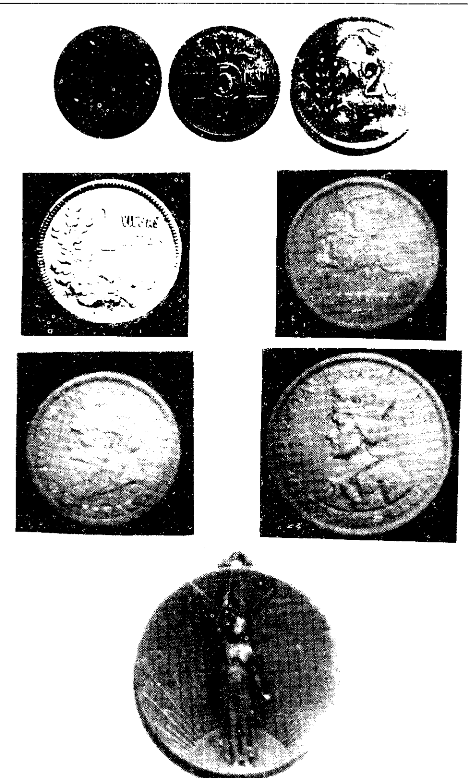
У 1925 г. на рэверсах манэтаў вартасьцяй 10, 20, 50 цэнтаў аўтар паўтарае адзін малюнак – букецік аўса і ячменю. Гэтыя сельскагаспадарчыя культуры характэрныя ня толькі для Аўкштоты. Але Зікарас іх паказвае не архаічна, як гэта рабілі грэкі й рымляне на сваіх манэтах, а больш статычна і дэкаратыўна.

Сярэбраныя літы выпуску 1925 г. таксама вылучаюцца спакойнаю, стрыманаю кампазіцыяй. На іх зьмешчаны выявы расьлін. На манэце 1 літ ушанаваны дуб – сымболь магутнасьці. На рэверсе манэты 2 літы – рута, 5 літаў – лілея, таксама характэрныя для летувіскіх кветнікаў краскі. Гэтыя літы ўтрымліваюць 50% серабра. Цікава, што гэтыя манэты выбіў Ангельскі манэтны двор, які першы ў Эўропе пачаў выпуск сярэбраных манэтаў, уласьцівасьцю якіх было тое, што яны не чарнелі.

Пазьней Ю. Зікарас, жывучы і працуючы ў Коўне, зрабіў новыя мадэлі для манэтаў выпуску 1936 і 1938 года. Гэта бронзавыя манэты 1, 2, 5 цэнтаў 1936 года. На рэверсе манэты вартасьцяй 1 цэнт 1936 года – выява пшанічнага коласа, 2 цэнты – авёс, а на новых 5 цэнтах – зноў лён, дакладней, дзьве сіметрычныя сьцябліны лёну, на кожнай па тры кветкі.

Манэта 5 літаў 1936 года (75% серабра) – першая партрэтавая манэта, з выявай патрыярха рэспублікі, доктара, палітыка, заснавальніка таварыства „Аўшра” Ё. Басанавічуса (1851–1927). Яшчэ ў 1923 годзе Зікарас стварыў рэльеф Басанавічуса ў Панявежы, а рыхтуючы мадэль манэты, зрабіў некалькі варыянтаў кампаноўкі. Гэта сьведчыць пра высокую адказнасьць скульптара. На манэце паказаны павернуты ўлева профіль Ё. Басанавічуса. Пад партрэтам-бюстам выразна відаць ініцыялы аўтара манэты – І і Z.

На манэце 10 літаў 1936 года (таксама 75% серабра), зьмешчана выява Вітаўта (1350–1430), Вялікага Князя Літоўскага (1392–1430). На манэце паказаны профіль князя з каронай, захінутага ў гарнастаевае футра. Партрэт пададзены як сымболь. Скульптар быў вымушаны імправізаваць, бо гістарычныя аўтэнтычныя іканаграфіі з выявай Вітаўта не захаваліся. Гэтая манэта – першы летувіскі „імпэрыял”, з выпускам якога спазьніліся ажно на шэсьць гадоў. Прыгадаем, што 1930 год быў абвешчаны ў Летуве годам Вітаўта Вялікага. Праўда, у той год скульптар П. Рымша выпусьціў колькі сувенірных мэдалёў з партрэтам Вітаўта, але на іх князь быў паказаны ня профілем, а з паваротам на тры чвэрці. Аналягічна быў выкананы партрэт Вітаўта і на банкноце 20 літаў 1930 г. (мастак А. Гальдыкас). Але на ім Вітаўт паказаны больш празаічна, з маладым нерашучым тварам. Вэрсія Ю. Зікараса, на маю думку, лепшая.

Выявы 1–8 (зьверху ўніз, зьлева направа):
1. 2 цэнта. 1924 г. Рэверс. 18 мм.
2. 5 цэнтаў. 1925 г. Рэверс. 19 мм.
3. 20 цэнтаў. 1925 г. Рэверс. 22 мм.
4. 1 літ. 1925 г. Рэверс. 19 мм.
5, 6. 5 літаў. 1936 г. Аверс і рэверс. 22 мм.
7. 10 літаў. 1936 г. Рэверс. 32 мм.
8. Аверс мэдаля Незалежнасьці Летувы са скульптурай Свабоды. Сплаў алюмінію і бронзы. 1928 г. 36 мм.

Апошняя створаная Ю. Зікарасам манэта – юбілейная: 20 літаў 1938 года (75% серабра), выпушчаная ў гонар дваццатай гадавіны незалежнасьці Летувы. На рэверсе манэты выбіты павернуты ўлева профіль А. Сметоны (1874–1944), прэзідэнта Летувіскай дзяржавы (1919–1921 і 1926–1940). Прэзідэнт паказаны на рымскі манер, з аголенаю шыяй. Гэта самая рэдкая (наклад 180 тыс. экз.), адзіная ў перадваеннай Летуве юбілейная манэта. Сярэбраная юбілейная манэта з профілем прэзідэнта А. Сметоны, не была выпушчаная. Вядомыя толькі спробныя ўзоры 1936 і 1938 гадоў.

Цікава, што з усіх Прыбалтыйскіх дзяржаў адно Летува выпускала манэты з гістарычнымі партрэтамі. Гэта старая традыцыя Вялікага Княства Літоўскага, якая дэманструе лучнасьць незалежнай летувіскай дзяржаўнасьці зь яе гістарычным мінулым.

У 1936 годзе ў друку пісалі: „Усе нашы мэталёвыя грошы дагэтуль выбівалі за мяжою. За іх выраб з краю вывозілі нямала грошай. Далей гэтак ня будзе. Дзякуючы клопату Міністэрства фінансаў, патрэбныя манэты цяпер выбівацьмем на месцы”. Даваенны аўтар памыляецца. Толькі выбіванне аднацэнтавых манэтаў было стратнае. Кошт двухцэнтавых манэтаў ужо кампенсаваў выдаткі на іхны выраб. Манэты ж большых наміналаў прыносілі дзяржаве прыбытак. Варта зазначыць, што калібраваныя загатоўкі для выбіваньня манэтаў апошніх выпускаў Ковенскі манэтны двор закупіў у Бэльгіі. І ўсё адно, у кожным разе выраб манэтаў быў для дзяржавы прыбытковы.

Большасьць з аўтараў, што пішуць пра створаныя Ю. Зікарасам мадэлі, падкрэсьлівае, што летувіскія манэты былі выкананыя на высокім мастацкім і тэхнічным узроўні. Гэта заслужаная ацэнка.

Апрача манэтаў, што ўбачылі сьвет, можна ўзгадаць і падрыхтаваныя Зікарасам мадэлі з выявамі ўрбаністычных матываў летувіскіх гарадоў. У 1937 годзе скульптар стварыў мадэль дзесяціцэнтавіка з клайпедзкім маяком, дваццаціцэнтавіка – з ковенскай ратушай і манэты 50 цэнтаў – зь віленскай катэдрай і вежай Гедыміна. Аднак урад не зацьвердзіў мадэлі гэтых манэтаў з дыпляматычных меркаваньняў. Гісторыкі нагадваюць, што Вільня і Віленскі край з 1922 па 1939 год былі пад уладай Польшчы, а Клайпеда і Клайпедзкі край у 1935 г. апынуліся ў руках Нямеччыны. Дзеля гэтых палітычных перыпетыяў створаная Зікарасам нумізматычная сэрыя гарадоў Летувы ня ўбачыла сьвет.

Калі зірнуць на аверсы манэтаў Ю. Зікараса з выявай гэрба Віціс[x], можна заўважыць пэўныя адрозьненьні. На манэтах 1925 года над гэрбам ёсьць словы „Lietuvos respublika”, а ўнізе – калюмны й дата. На манэтах 1936 года надпіс быў скарочаны. Засталося толькі слова „Lietuva” і дата. У параўнаньні з вэрсіямі дзяржаўнага гэрбу мастакоў Т. Даўгірдаса, А. Жмуйдзінавічуса, М. Дабужынскіса Пагоня, якую стварыў Ю. Зікарас, вылучаецца рысамі дарэнесансавага гэрбу. Мы ня знойдзем у ім мудрагелістых аздобаў. Гэральдычная фігура рыцара негрувасткая, дэмакратычная. Тулава каня разьмешчана пазема. Конь і вершнік гоняцца за праціўнікам, а не пераскокваюць цераз перашкоду. Заднія ногі каня прытулены адна да адной, пярэднія таксама. Хвост выгнуты дугою. Вершнік сядзіць не ў сядле, а на кароткіх гуньках, узьняўшы амаль пазема над галавою просты меч. Гэаметрыя шчыта – падоўжаны трохкутнік з правільным шасьціканцовым крыжам. Шалом вянчаюць ня пёры, як на польскім арле з гэрба аб’яднанай Рэчы Паспалітай, а тры – жоўтая, зялёная, чырвоная – стужкі, якія сымбалічна паўтараюць колеры сьцяга. Крыху сагнутыя ногі коньніка прышпорваюць каня. Похва разьмешчаная раўналежна шчыту.

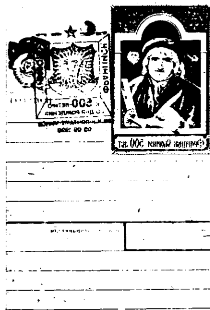
Апрача мадэляў манэтаў, скульптар, жывучы ў Панявежы, займаўся й стварэньнем медалёў. Вельмі цікавы мэдаль Незалежнасьці Летувы, зроблены ў 1928 годзе з нагоды дзесяцігодзьдзя незалежнасьці. Параграф 253 Закона аб ордэнах, мэдалях і іншых знаках адрозьненьня Летувіскае дзяржавы абвяшчаў: „Мэдаль Незалежнасьці Летувы – бронзавы. На пярэдняй палове мэдаля – выява статуі Свабоды, на адваротнай – надпіс: „Не драмалі вякамі й волю заваявалі праз ахвяры й самаадданасьць. 1918–1928”.

„Mokslas ir gyvenimas” *(„Навука і жыцьцё), №8, 1989 г.*

Друкуецца зь нязначнымі скаротамі. Пераклаў з летувіскай Віктар ЛУК’ЯНАЎ.

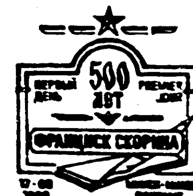
---

[x] Гэтак летувісы называюць Пагоню. Варта зазначыць, што да сярэдзіны XIX ст. гэрб Вялікага Княства Літоўскага ня меў у летувіскай мове свайго назову. Упершыню назваў яго Віцісам летувіскі гісторык С. Даўкантас у 1845 годзе (заўвага перакладчыка).

Нашаму першадрукару прысьвечаныя

Па рашэньню ЮНЕСКА з 1986 па 1990 гада адзначалася 500-годзьдзе з дня нараджэньня заснавальніка ўсходнеславянскага кнігадрукаваньня Францыска Скарыны. Пошта краіны адной з першых уключылася ў скарынінскія юбілейныя ўрачыстасці, адзначыўшы іх выпускам паштовай мініяцюры. На марцы – партрэт аднаго з адукаванейшых людзей ХУІ стагодзьдзя. У Кракаўскім унів рсітэце Ска ына атрымаў ступень бакалаўра філасофіі, у Падуанскім унівэрсітэце (Італія) здаў іспыт на ступень доктара медыцыны. Выдавецкую дзейнасць пачаў у Празе, дзе ў 1517 годзе выпусціў на славянскай мове „ Псалтыр". Вядомыя два асобнікі гэтага ўнікальнага выданьня – адзін захоўваецца ў Гістарычным музэі ў Маскве, другі – у Публічнай бібліятэцы імя Салтыкова-Шчадрына ў Санкт-Пецярбурзе. На жаль, ні адзін музэй Беларусі не валодае падобным выданьнем.

У Вільні ў 20-х гадах ХУІ стагодзьдзя Ф. Скарына заснаваў сваю друкарню – першую на тэрыторыі нашай краіны, у якой выдаў на славянскай мове „Апостал" і „Малую падарожную кніжыцу". З іменем Ф. Скарыны звязана станаўленьне беларускай літартурнай мовы і развіцьцё беларускай пісьменнасці.

Юбілей віднага дзеяча беларускай культуры адзначыўся ў многіх краінах свету. Але паштовыя выданьні да юбілею выпушчаны ў нашай краіне. На пачатку 1986 года Прэзыдыум Праўленьня Беларускага рэспубліканскага аддзяленьня УТФ зьвярнуўся з лістом-просьбай (прапановай) да філатэлістычных арганізацый Чэхаславакіі і Польшчы, каб яны знайшлі магчымасьць адзначыць 500-гадовы юбілей Ф. Єкарыны выданьнем паштовай карткі альбо спецыяльнага штэмпеля. На гэтыя лісты Беларуская філатэлістычная арганізацыя не атрымала адказу.

На марцы 1988 года выданьня змешчаны партрэт беларускага асветніка і першадрукара. Ён сядзіць перад лістамі рукапісу з пяром у руцэ. На марцы адлюстраваны таксама макет нябесных сфер – астралябія і так званы герб Скарыны – Месяц і Сонца. Гэты знак можна знайсьці на ўсіх пражскіх і віленскіх выданьнях Скарыны. У ніжняй частцы паштовага знака подпіс: „Францыск Скорина, 500 лет". Шрыфт усіх подпісаў стылізаваны пад старадаўні. Партрэт абрамлён дэкаратыўнай рамкай. Падобнай рамкай аздоблены і юбілейны спецыяльны штэмпель, якім гасілася 17 сакавіка 1988 года карэспандэнцыя на мінскім паштамце. У малюнак штэмпеля ўведзены подпіс „500 лет. Франциск Скорина" і паштовыя выхадныя даныя на трох мовах – расейскай, беларускай і французкай. Прысутнічае ў малюнку таксама выява пяра і стосіка паперы.

Да выхаду маркі быў прымеркаваны таксама выпуск сьпецыяльнага канверта (бяз маркі) – т.з. „Першы дзень" з выявак старажытных кніг і чарнільніцы з гусіным пяром.

У 1990 годзе філатэлістычная Скарыніяна папоўнілася новымі паштовымі выпускамі. Напярэдадні сьвяткаваньня 500-годзьдзя першадрукара пошта выпусціла мастацкі канвэрт зь вядомым малюнкам мастака А. Кушкурэвіча, які прадстаўляе партрэт беларускага асветніка. На канвэрце подпіс на беларускай і рускай мовах „Францыск Скарына. Да 500-годзьдзя з дня нараджэньня". У дзень святкаваньня юбілею на Мінскім паштамце адбылося гашэньне карэспандэнцыі юбілейным штэмпелем, у малюнку якога так званы герб Скарыны – Месяц і Сонца. на штэмпелі дадзены юбілейны тэкст „Францыск Скарына. Да 500-годзьдзя з дня нараджэньня. Мінск. Паштамт. 05. 09. 1990."

Да юбілею была выдадзена таксама паштовая картка (т. з. двухбаковая – двухстороння) з адлюстраваньнем часткі вядомай гравюры 1517 года, дзе змешчан партрэт Ф. Скарыны, які сядзіць перад кнігай.

Тут трэба адзначыць, што гэта не першы паказ вядомай гравюры на паштовым выданьні. У 1967 годзе шырока адзначалася 450-годзьдзе беларускага кнігадрукаваньня. Пошта адзначала юбілей выданьнем канвэрта, на малюнку якога ўзноўлена вядомая гравюра з „Бібліі" 1517 года – адзіны вядомы нам прыжыцьцёвы партрэт (ці аўтапартрэт) Францыска Скарыны. Надпісы на канвэрце зроблены па-беларуску і па-расейску: „450 год беларускага кнігадрукаваньня. Ф. Скарына. Заснавальнік друкаваньня кніг на беларускай мове".

У калекцыях філатэлістаў зьберагаецца яшчэ адна марка, прысвечаная Ф. Скарыне. Аднак па сёньняшні дзень філатэлістам невядома, хто яе выдаў і дзе яна была надрукавана. Дакументальных звестак вельмі мала. Так, у савецкім каталозе марак часоў грамадзянскай вайны пад рэдакцыяй Чучына выдадзеным яшчэ ў 20-я гады, у сучасных каталогах Францыі, ФРГ, Швейцарыі і іншых краін гэты выпадак вызначаны як фантастычны, што маркі (а іх у сэрыі тры – араты, герб „Пагоня" і Скарына) выдадзены ў Коўна (сёньняшні Каўнас) і рысаваў сэрыю мастак П. Гуткоўскі. Але чы гэта так, трэба яшчэ высьвятліць.

Марка, пра якую ідзе гаворка, надрукавана на грубай паперы карычневай фарбай. Намінальны кошт – два рублі. Марка, як і ўся серыя, існуе ў двух варыянтах – з зубцамі і без іх. На мініяцюры змешчаны вядомы партрэт Ф. Скарыны з гравюры 1517 года. Уверсе подпіс „Беларусь. Почта". Унізе дробнай лацінкай – „Францыск Скарына з Полацка. 1517 – 1917". Калі зьвярнуць увагу на гэтую дату – „1517 – 1917" – то выданьне прымеркавана як бы да 400-годзьдзя беларускага кнігадрукаваньня.

І хаця гэтач марка лічыцца не паштовай (а чы гэта так, чы не, яшчэ трэба высвятліць беларускім філатэлістам), яна захоўваецца ў калекцыях філатэлістаў, якія цікавяцца беларускай тэматыкай.

Леў КОЛАСАЎ.

БАНК ПРАПАНОЎ

Мы пачынаем укладаць банк прапановаў да выданьня беларускіх знакаў паштовай аплаты. Неабходна разьмяркоўваць тэмы па гадох, узгадняючы выданьне з адпаведнымі ўгодкамі, а таксама мець агульны пералік тэмаў. Пры ўкладаньні тэматычных прапановаў трэба зважаць на папулярызатарскія магчымасьці філятэлістычных мініятураў. Акрамя ўсяго іншага, пры фарміраваньні тэматычных сьпісаў трэба выбіраць папулярныя ў сьвеце калекцыйныя тэмы, зважаць на магчымае зацікаўленьне беларускімі паштовымі выданьнямі з боку краін, зьвязаных зь Беларусьсю гістарычна, культурна, праз эміграцыю (Польшча, Чэхія, ЗША, Нямеччына, Ізраіль).

1992

1000 год Полацкаму япіскапству;
1130 год першай згадцы пра Полацак;
925 год першай згадцы пра Менск;
925 год першай згадцы пра Воршу;
925 год біцьве на Нямізе;
850 год першай згадцы пра Гомель;
850 год першай згадцы пра Рагачоў;
600 год княжаньню Вітаўта;
475 год першай друкаванай кнізе Скарыны. Прага;
350 год Магдэбурскаму праву для Дзівіна (цяпер у Кобрынскім р-не);
325 год першаму на Беларусі міжнароднаму паштоваму маршруту Масква–Смаленск–Магілёў–Менск–Вільня;
150 год Батанічнаму саду Горы-Горацкай земляробчай школы;
125 год Магілёўскаму музэю;
110 год з дня нараджэньня Янкі Купалы;
110 год з дня нараджэньня Якуба Коласа;
75 год з дня сьмерці М. Багдановіча;
100 год менскай конццы;
100 год гуце ў Парэччы;
100 год Віцебскай мастацкай школе;
100 год Пінскай запалкавай фабрыцы „Прагрэс-Вулкан";
75 год утварэньню Беларускага нацыянальнага камітэту;
75 год утварэньню Першага т-ва бел. драмы і камэдыі;
75 год Усебеларускаму зьезду;
70 год Інбелкульту;
60 год газэце „Лім";
60 год Віцебскаму тэатру імя Я. Коласа;
60 год Батанічнаму саду пры АН Беларусі;
60 год Беларускай кансэрваторыі;
60 год Магілёўскаму мэталюргічнаму заводу.

1993

700 год княжаньню Віценя;
600 год першай згадцы пра Быхаў;
525 год Судзебніку Казімера Ягайлавіча;
475 год Магдэбурскаму праву для Камянца;
350 год Магдэбурскаму праву для Лагішына;
110 год шклозаводу „Нёман";
100 год Віцебскаму царкоўна-археалягічнаму музэю;
75 ГОД БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІЦЫ. Устаўныя граматы БНР;
75 год „Беларускай граматыцы для школ" Б. Тарашкевіча;
75 год БДУ;
75 год Менскаму пэдагагічнаму інстытуту;
75 год газэце „Гоман";
70 год часапісу „Крывіч";
60 год тэатру опэры й балету.

1994

975 год першай згадцы пра Берасьце;
950 год першай згадцы пра Наваградак;
950 год з пачатку княжаньня Ўсяслава Брачыславіча ў Полацку (1044–1101);
500 год Магдэбурскаму праву для Высокага;
480 год біцьве пад Воршай;
425 год Магдэбурскаму праву для Дзісны;
425 год Магдэбурскаму праву для Радашкавічаў;
425 год пачатку друкарскай дзейнасьці І. Фёдарава й П. Мсьціслаўца на Беларусі;
375 год Магдэрбурскаму праву для Друі;
225 год пачатку дзейнасьці тэатру Тызэнгаўза (Горадня);

(Працяг на 8-й старонцы).

...І марка будзе каштаваць рубель

Распрацаваныя па ініцыятыве парламенцкай Камісіі па гісторыі, культуры і захаванню гістарычнай спадчыны першыя беларускія паштовыя маркі перададзены для друкавання Дзяржзнаку Беларусі.

На адной з іх адлюстравана „Пагоня" – Дзяржаўны герб рэспублікі, на другой – бела-чырвона-белы сцяг на фоне геаграфічнай карты Беларусі. Аўтар іх – мастак Мікола Купава.

Будзе аддрукавана па дзесяць наміналаў абедзьвюх марак, найбольшая цана – 1 рубель або талер (гэта ўжо ў залежнасці ад грашовай адзінкі рэспублікі). Выпушчаны яны будуць у першым квартале наступіўшага года, тыраж – ад 1 да 3 мільёнаў кожнага наміналу.

Наступная серыя беларускіх марак будзе прысвечана помнікам дойлідства, архітэктуры, нацыянальным касцюмам.

БАНК ПРАПАНОЎ

(Працяг. Пачатак на 7-й старонцы).

200 год паўстаньню Касьцюшкі, утварэньню Найвышэйшай літоўскай рады, біцьве каля Любані;

200 год з дня сьмерці Ёгана Георга Адама Форстэра (1754–1794), праф. Віленскага універсытэту;

175 год утварэньню Таварыства прыяцеляў навук у Сьвіслацкай гімназіі;

110 год часопісу „Гомон";

110 год чыгунцы Вільня-Пінск;

100 год Вакзальнаму мэталічнаму заводу ў Менску;

100 год Альбярцінскай шоўкакруцільнай фабрыцы;

60 год менскаму гарадзкому стадыёну;

60 год Віцебскаму мэдінстытуту.

1995

875 год з дня нараджэньня Ефрасіньні Полацкай (1120–1173);

725 год дзяржаўнаму гербу Пагоня;

650 год княжаньню Альгерда;

585 год Грунвальдзкай перамозе;

400 год з дня нараджэньня М. К. Сарбеўскага, паэта, філёзафа, пэдагога;

425 год Віленскай езуіцкай калегіі;

375 год Магдэбурскаму праву для Воршы;

350 год Магдэбурскаму праву для Мальчы (цяпер Малеч Бяроз. р-на);

225 год пачатку дзейнасьці тэатру М. К. Агінскага (Слонім);

150 год пачатку дзейнасьці балетнай трупы М. Піёна (Віцебск);

110 год Мазырскай запалкавай фабрыцы;

100 год электрастанцыі ў Менску;

75 год Слуцкаму паўстаньню. Ген. С. Булак-Балаховіч;

70 год Беларускаму радыё.

В. Вячорка, В. Карэмскі, У. Цярохін, І. Матавілаў, А. Сярожкін.

(Заканчэнне ў №3)

ВЫЯВЫ ДА АРТЫКУЛА на стар. 4.

126

11а

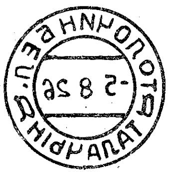
13

116

14

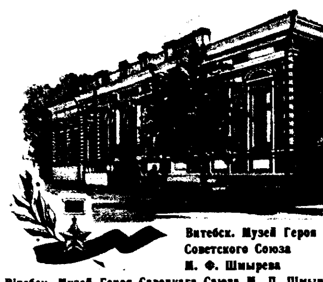

12а

15

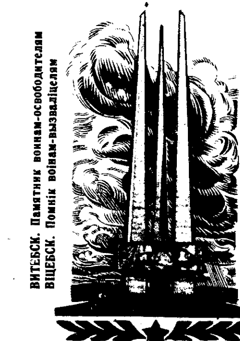

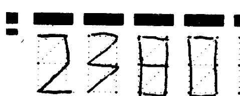
Віцебск. Музей Героя Савецкага Саюза М. П. Шмырова

ВІЦЕБСК
вачыма філатэліста

Знакі паштовае аплаты зазвычай адлюстроўваюць шмат якія падзеі, гістарычныя мясьціны, ушаноўваюць памяць выдатных людзей і г. д. Не застаўся ў гэтым сэнсе па-за ўвагаю і г. Віцебск. І хоць ня вельмі багата матэрыялаў пра гэты горад захоўваецца ў калекцыях філатэлістаў, але колькі савецкіх ды замежных марак, а таксама каля двух дзесяткаў маркіраваных канвертаў (далей – МК) усё ж ёсьць. І дзякуючы гэтаму можна уявіць сабе своеасаблівы „партрэт" старажытнага горада, атрымаць зьвесткі пра ягоную геаграфію, гісторыю, культуру, ягоных жыхароў ды абаронцаў.

З нагоды сьвяткаваньня ў 1974 г. 1000-годзьдзя г. Віцебска Міністэрства сувязі СССР выдала марку ды мастацкі МК з малюнкам вул. Леніна і надпісам на беларускай ды рускай мовах „1000 год Віцебску". На марцы – дом Агінскага (з „Чарцяжа" Віцебску 1664 г.), першага мураванага будынку – у левай частцы, а ў правай – вул. Кірава з будынкам чыгуначнага вакзала. Да гэтага варта дадаць, што ўся карэспандэнцыя, якая ішла з г. Віцебска 30–31.08.74 г., гасілася сьпецыяльным штэмпелем.

Дарэчы, вул. Кірава і будынак чыгуначнага вакзала сталі сюжэтамі для малюнкаў на двух канвертах, выдадзеных у 1964 і 1971 гг.

А самы першы канверт, прысвечаны Віцебску, зьявіўся ў 1962 г. На ім была зьмешчаная выява ветэрынарнага інстытута.

На МК, выдадзеным у наступным, 1963 г. (№2666) жыхары горада пазналі „свой" мост цераз р. Заходняя Дзьвіна. Стары будынак педінстытута мы бачым на МК, які зьявіўся ў 1965 г.

Таксама двойчы – у 1971 і 1986 гг. – на МК знайшоў сваё мастацкае ўвасабленне будынак Беларускага Дзяржаўнага тэатра імя Я. Коласа.

Паколькі горад працягваў расьці, будавацца, то й на канвертах, прысвечаных Віцебску, зьяўляюцца новыя рэаліі: у 1967 г. – Цэнтральны універмаг, а ў 1983 г. – гасьцініца „Віцебск".

Пра нялёгкі шлях горада скрозь пекла апошняй вайны нагадваюць нам наступныя матэрыялы: марка, выдадзеная ў 1969 г. у гонар 25-годзьдзя вызваленьня Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, два МК (1973 г. і 1980 г.), на якіх намаляваны музей Героя Савецкага Саюза М. П. Шмырова, а таксама й марка з партрэтам легендарнага бацькі Міная.

У 1977 г. і 1986 г. зьявіліся канверты, на якіх быў зьмешчаны малюнак манументу на Плошчы Перамогі, пабудаваны ў гонар герояў-вызваліцеляў.

У 1989 г. выйшаў з друку канверт, на якім мы бачым выявы гербаў беларускіх гарадоў, сярод якіх – старажытны герб Віцебска.

Ёсць імя Віцебска і на французкай паштовай мініяцюры, і на канверце „Першага дня", дзе знайшла адлюстраваньне гісторыя баявога авіяпалка „Нармандыя-Неман".

У 1087 г. паштовыя ведамствы некаторых краінаў выпускам сваіх марак адзначылі 100-годзьдзе знакамітага мастака Марка Шагала, які ў 1918-20 гг. жыў і працаваў у Віцебску. На марках гэтых выпускаў ёсьць і рэпрадукцыі некаторых карцін майстра на віцебскія сюжэты: „Над Витебском", „Ангел над Витебском", „Художник над Витебском" ды інш.

Вядома, калі „рассунуць межы" горада ды павесьці гаворку пра Віцебскую вобласьць ці Віцебшчыну наогул, то пералік і апісаньне філатэлістычнага матэрыялу можна яшчэ працягваць. Але гэта ўжо тэмы для іншых артыкулаў.

Генрых СУХОРСКІ, Калінінградская вобл.

АБ'ЯВЫ

x x x

Набуду першыя канверты, прысьвечаныя Віцебску:
1. Ветэрынарны інстытут
2. Мост праз Заход. Дзьвіну.
3. Вуліца Кірава.
4. Педінстытут.
5. Дом адпачынку „Сасноўка".
6. Універмаг.

Маю абменны фонд.

328030, Калининградская обл., г. Гусев, ул. Первомайская, д. 3, кв. 1, Сухорский Г. С.

МАЛАДЗЁЖНАЯ АРГАНІЗАЦЫЯ „ВЫБРАНЕЦКІЯ ШАХТЫ"

прапануе супрацоўніцтва ўсім, хто цікавіцца беларускім рыцарствам, каго вабяць рыцарскае права, патрабаваньні рыцарскага кодэксу, рытуал пасьвячэньня, практычнае засваеньне нашае рыцарскае спадчыны, выраб вопраткі, досьпехаў, зброі.

Таксама выбранцы зьвяртаюцца да спэцыялістаў – гісторыкаў, мастакоў, шаўцоў, кавалёў і іншых – па дапамогу ў якасным вывучаньні й адраджэньні Вялікалітоўскага (Беларускага) рыцарства.

220131, Менск-131, п/с 19. "ВЫБРАНЕЦКІЯ ШЫХТЫ".

x x x

Рэдакцыя газеты „Беларускі калекцыянер" паведамляе, што на 1992 год падпісацца на нашу газету можна, пералічыўшы на адрас: 211030, Беларусь, м. Ворша, вул. Флёрава, д. 7, кв. 16, Сярожкіну Алесю Міхайлавічу – у межах Беларусі – 4 руб., у межах былога СССР – 5 рублёў.

Дасылайце на адрас рэдакцыі допісы, артыкулы і іншыя матэрыялы, звязаныя з гісторыяй і культурай Беларусі, пра калекцыі паштовых марак, манэтаў, кнігаў і іншых рэчаў, пра Вашыя цікавыя знаходкі.

Газету рыхтавалі: Алесь СЯРОЖКІН, Уладзімір ЦЯРОХІН, Мікола ДЗЕМІДОВІЧ.

АДРАСЫ ДЛЯ ЛІСТАВАНЬНЯ:
– 211030, места Ворша, вул. Флёрава, 7, кв. 16. Сярожкіну Алесю Міхайлавічу.
– 2200131, Менск-131, паштовая скрынка №229. Цярохіну Уладзіміру Станіслававічу (хатні тэл. 61-21-78).

АРШАНСКАЯ ДРУКАРНЯ

Наклад 990 асобнікаў.

Заказ №209.